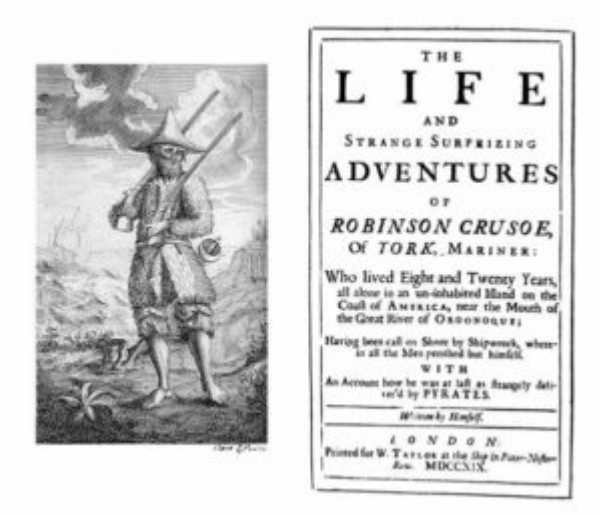
FILOSOFUL ÎNTREPRINZĂTOR

Autor: Dana Jalobeanu | 25 noiembrie 2021

Robinson Crusoe este o figură familiară în imaginarul modernilor. Toată lumea a auzit de el, toată lumea îl cunoaște (chiar dacă doar din interpretarea remarcabilă, dar serios deforma(n)tă a lui Tom Hanks în *Cast away*). Cu toții ne-am simțit Robinson măcar o dată în viață: într-o excursie la munte în care ne-a prins vremea rea la un refugiu, fără lumină, căldură sau mâncare; într-o vacanță într-un loc izolat unde începi ziua cu tăiat lemne, cărat apă, făcut focul; sau în ultimii ani, anii de pandemie, în care am sfârșit adesea izolați, fiecare pe insula lui.

Robinson, ca Don Quijote, sau ca „cei trei mușchetari”, sunt personaje care s-au desprins de textul de plecare și trăiesc o viață a lor, adaptată contextului cultural și sensibilităților epocii. Evoluând, cumva, împreună cu cititorii. De aceea, puțină lume mai citește azi ediția originală. Și este păcat, căci am avea multe de învățat dacă ne-am uita puțin prin ea.

Robinson Crusoe e considerat primul roman modern. Doar că, dacă vă uitați pe pagina de titlu a primei ediții, n-ați zice asta, nu? Povestea ne este prezentată ca o relatare de călătorie la prima mână. Numele lui Defoe nu apare nicăieri. Personaj și autor este Robinson Crusoe, marinar. Cam așa e și construită narațiunea: un Robinson bătrân și înțelepțit ne povestește aventurile vieții sale furtunoase, cu ispitele, căderile și reușitele ei. Din când în când, în poveste, mai intervine vocea unui Robinson tânăr; în fragmentele de jurnal, de pildă. Ficțiunea e frumos construită, special pentru a ne pune pe gânduri.

Căci ce avem noi în această poveste? Despre ce este ea? Contemporanii lui Defoe s-au împărțit aproape imediat. Unii vedeau doar povestea de aventuri, senzaționalismul gazetăresc; alții, un exemplar reușit al așa-numitelor istorii de călătorie, povești cu tâlc și miză pedagogică (în definitiv nu știai niciodată, la 1719, când aveai să ajungi chiar tu să naufragiezi pe o insulă pustie). Alții citeau printre rânduri o poveste despre rătăcirile spirituale ale unui credincios în căutarea unei relații personale cu Dumnezeu și cu

providența. Alții, în fine, recunoșteau elemente ale genului utopic și ale *credo*-ului colonial.

Generația iluminiștilor l-a iubit pe Robinson. Însă doar după ce a amendat serios povestea, reducând-o la un scenariu pedagogic de formare și auto-educare. Și așa, *Robinson Crusoe* a devenit literatură pentru copii.

Romanticii l-au iubit pe Robinson. Gândiți-vă doar ce a făcut Jules Verne din el. *Insula misterioasă* este o citire-interpretare-critică și rescriere a poveștii, în orizontul imaginar al secolului al XIX-lea. Aproape că o putem citi ca pe o critică, rând cu rând, a poveștii lui Defoe. Ce-ar fi trebuit să facă Robinson: să disciplineze natura, să o transforme, să o civilizeze.

Și lucrurile au continuat, amplificându-se, în secolul XX. Azi putem pune imediat pe masă 7-8 interpretări ale personajului, unele chiar la prima mână. Căci robinsoniadele sunt la modă. Fie că lăsăm totul în urmă pentru a călători în Tibet, fie că ne retragem în casa bunicilor de la munte, și încercăm să trăim „sustenabil”, fie că ne apărăm de efectele pandemiei cumpărând o casă la țară și cultivând morcovi…

… Am făcut anul trecut următorul experiment. Am organizat o discuție la *Cafeneaua filosofică* de vineri seara pe tema Insulei lui Robinson. Cu Sorana Corneanu și Grigore Vida, plus prietenii *Cafenelei filosofice*. Aveți discuția aici. Merită văzută, căci a fost animată și foarte interesantă, deși, paradoxal, singura ei concluzie a fost că, iată, personajul acesta familiar, ne este, în fond, profund necunoscut. Ne scapă. Te situezi confortabil într-o interpretare, însă Defoe nu te lasă să stai acolo, ci îți dă suficiente elemente care să-ți arate că lucrurile nu stau chiar așa… Că se pot vedea și altfel.

Ce este Robinson? Un cuceritor sau un oropsit al soartei care se descurcă și el cum poate? Un filosof stoic care se duce peste tot cu sine, eliberat de condiționările de moment, sau un spirit practic, ingineresc, capabil să se descurce în împrejurări adverse, „making the most ouf of it”? Un credincios în căutarea salvării, aruncat dintr-o parte într-alta pe valurile îndoielii?

La atâtea interpretări, v-aș propune și eu una. Cum ar fi dacă ne-am imagina că Robinson este un filosof întreprinzător? Exact cu sensul modern atribuit antreprenoriatului. Adică cineva cu talentul de a transforma împrejurările sorții în „oportunități”. Cineva capabil să reunească într-un mănunchi de convingeri fatalismul stoicilor cu oportunismul utilitarist și orientat spre viitor al unora dintre filosofii secolului al XVIII-lea. Eventual cu ceva din tipul de credință descris de Max Weber, o credință mereu în căutarea justificării prin succes. Una din trăsăturile lui Robinson este uluitoarea capacitate de adaptare care nu este, însă, una de tip cameleonic. El nu se transformă după locul sau timpul în care se întâmplă să se găsească. Dimpotrivă. Este cineva care se re-inventează într-un context nou, care transformă, am putea spune,

spațiul și timpul în care se găsește, făcându-le după chipul și asemănarea sa. Adună tot ce se poate aduna dintr-o situație dată – gândiți-vă doar cum reușește să transporte tot materialul de pe corabia naufragiată – și reconstruiește din bucăți și rămășițe o viață care nu doar că se potrivește cu noul mediu, ci îl modelează, îl îmblânzește, îl civilizează.

Robinson Crusoe s-ar putea citi, deci, ca o carte de filosofie practică. Un manual din seria „filosofia ca mod de viață”. Cum poți deveni un filosof întreprinzător și adaptabil – în câteva lecții simple. Cred că un *Companion* al acestei filosofii ar avea, azi, mari șanse să fie un succes la public.

Imagine: Pagina de titlu a primei ediții „Robinson Crusoe” de Daniel Defoe; sursa: Wikimedia Commons